

- якістю та температурою розчинів для хіміко-фотографічної обробки;
- звуженням динамічного діапазону передавання градацій сірого кольору при скануванні за допомогою спеціалізованих сканерів.

З метою вирішення цих питань для потреб Державної системи страхового фонду документації України проводяться роботи щодо розроблення способу представлення кольорових зображень на чорно-білій фотоплівці, який буде враховувати специфіку:

- використання спеціалізованої фотоплівки для мікрофільмування;
- виводу градацій сірого кольору на проекційний монітор КОМ-системи;
- викривлень освітлення, що дає проекційний монітор КОМ-системи;
- характеристик сканера.

Список використаних джерел та літератури

1. *Айсманн К.* Photoshop: ретуширование, обработка изображений / Кэтрин Айсманн. – [Б. м.] : New Riders, 2006. – 470 с.
2. *Маргулис Д.* Photoshop для профессионалов. Классическое руководство по цветокоррекции / Дэн Маргулис. – 4-е изд. – М. : Интерсофтмарк, 2003. – 656 с.
3. *Фершильд М.* Модели цветового восприятия / Марк Фершильд. – 2-е изд. – [Б. м.] : Rochester Institute of Technology, 2004. – 439 с.

Наталія Черкаська

ДО ІСТОРІЇ ВИШНІВЕЦЬКОГО АРХІВУ КНЯЗІВ ВИШНЕВЕЦЬКИХ

Вишнівецький замок та його колекції привертали увагу співвітчизників ще з XVIII ст., коли заново збудований Міхалом-Сервацієм Вишневецьким замок у 1730-х роках повернув славу родової садиби Вишневецьких. До Вишнівця з резиденції в Кароліні, передмісті Пінська, було перевезено й князівський архів.

Засновником роду Вишневецьких був волинський князь Михайло Васильович Збараський герба «Корибут», який помер близько 1517 р. Вишнівець став його резиденцією внаслідок родинного поділу, через спалення Збаража – родової резиденції Збараських – під час татарського наїзду 1475 р. Князь побудував на правому березі Горині містечко Новий Вишнівець. Його сини започаткували дві гілки роду Вишневецьких – князівську (Іван) та королівську (Олександр).

Вишнівецьке князівство родоначальника Вишневецьких охоплювало на зламі XV–XVI ст. 22 села. Хоча воно й стало родовою власністю, проте становило лише малу частку володінь Вишневецьких вже у XVI–XVII ст. Формування князівської земельної власності відбувалося різними шляхами.

По-перше, шляхом одержання вислуг і королівщин; по-друге, купівля маєтків у місцевого панства; по-третє, освоєння пустовщин; по-четверте, вдала матримоніальна політика роду. Шлюбними партнерами Вишневецьких були як литовські князі (Радзивілли, Острозькі, Заславські, Збараські, Сангушки, Сапеги, Огінські), так і польські магнатські роди (Замойські, Гарновські, Лещинські, Мнішки, Тарли та ін.). Князі Вишневецькі створювали також матримоніальні союзи з представниками правлячих династій. Мали місце й шлюби з представниками заможного місцевого українського панства – Путятами, Скорутами, Єловицькими та ін.

Основу архіву Вишневецьких у Вишнівці становили документи князів Збараських, відгалуженням яких стали наприкінці XV ст., і окремих представників обох гілок роду Вишневецьких. Документи щодо Вишнівця сягали кінця XV ст., а Вишнівецького князівства – 50-х років XVII ст. Вишнівець як родова резиденція перебував у власності обох гілок роду.

Зі смертю бездітного короля Міхала Корибут-Вишневецького (1640–1673) королівська гілка роду Вишневецьких припинилась. Частина її правобережних маєтків зусиллями Дмитра та Констани-Кшиштофа, синів Януша Вишневецького, перейшла до князівської лінії роду. Документи стосувалися прав на маєтки, розташовані у Волинському, Брацлавському, Київському, а також Новогрудському, Берестейському воєводствах. Із Вишнівця походив «Список осілих господарів», опублікований Александром Пшездзецьким [1], нащадком спадкоємців старшої доньки Міхала-Сервація Вишневецького. Серед інших були акти, що визначали майновий стан і благодійництво Яреми Вишневецького та його дружини Гризельди з дому Замойських; окремі акти їхнього сина Міхала Корибут-Вишневецького як короля Речі Посполитої.

На початку XVIII ст. єдиними представниками в чоловічій лінії князівської гілки були брати Януш і Міхал-Сервацій Вишневецькі, сини від другого шлюбу Костянтина-Кшиштофа з Анною Ходоровською. Внаслідок другого шлюбу їхньої матері з литовським маршалком Яном-Каролем Дольським (†1695), останнім представником роду в чоловічій лінії, закріпленого одруженням Міхала-Сервація Вишневецького з Катажиною Дольською (1695), донькою вітчима й спадкоємицею маєтностей згаслого роду, Вишнівецький архів поповнився великим фрагментом архіву Дольських. Характерно, що документи, як зауважив вишнівецький архіваріус, були «старі, подерті, важкі для читання». Поділ спадку між братами відбувся 12 квітня 1718 р. Документи маєтків, що не підлягали поділу, зберігались у Вишнівці й після смерті Міхала-Сервація Вишневецького 1744 р.

Маєтки Дольських разом із успадкованими батьківськими та материнськими володіннями на території Великого князівства Литовського становили більшість спадщини Міхала-Сервація Вишневецького, останнього з князівського роду господаря Вишнівця.

Головним джерелом з історії будь-якого приватного архіву є його опис (інвентар, компендіум, сумарій), укладений довіреною особою на замовлення власника. Генеральний опис архіву зазвичай відбувався через зміну господаря маєтку або голови роду/родини. Про зміст і структуру князівського Вишнівецького архіву можна судити лише з описів (сумаріїв) архіву, укладених після смерті литовського гетьмана Міхала-Сервація Вишневецького (1744) за розпорядженням його спадкоємців. Заплутані майнові стосунки між спадкоємцями Вишневецьких спричинили укладання сумарію документів Вишнівецького архіву (1749) про маєтності князівського роду у XVI–XVIII ст. За даними В. Томкевича, було описано 112 фасцикулів [2]. Припускаємо, що цей опис був спричинений майновими стосунками вдови гетьмана з його доньками від першого шлюбу. 26 березня 1750 р. відбувся поділ спадку Міхала-Сервація Вишневецького між представниками родин його дочок. Опис архіву 1750 р. стосувався лише документів щодо «литовських маєтків» князя, датованих 1507–1742 рр. [3]. Основною одиницею зберігання у Вишнівецькому архіві у XVIII ст. були фасцикул і пака (пол. *plik, pakiet*). Загальна кількість упорядкованих фасцикулів Вишнівецького архіву щодо «литовських маєтків» у 1750 р. сягала 469, з яких 39 містили документи, що не мали відношення до успадкованих маєтностей.

Права на Вишнівець та інші успадковані князівські маєтки мати переуступила онуці гетьмана, Катажині з дому Замойських Мнішків, і в такий спосіб колишня князівська резиденція стала однією з магнатських резиденцій Мнішків, з якими Вишневецьких пов'язувала співучасть у підтримці Дмитра Самозванця (Григорія Отреп'єва) в його претензіях на російський престол.

В архіві Мнішків родинні документи Вишнівецьких були описані окремо як «непотрібне шпаргаля», натомість документи щодо прав на успадковані князівські маєтки надалі зберігалися разом із документами роду Мнішків. Продаж маєтку 1852 р. призвів до розкрадання колекцій і архіву наступними власниками.

Процес накопичення документів, формування князівського архіву впродовж XVI – першої половини XVIII ст. був неоднорідним, зважаючи на такі зовнішні чинники: особливості розвитку суспільно-господарчого устрою, політичних і правових обумовлень, культури і традицій у Великому князівстві Литовському, на українських землях у складі Речі Посполитої. Основними чинниками архівування документів були шлюбні зв'язки, спадкування, купівля-продаж, обмін маєтків, а також справляння публічних функцій, посідання сенаторських, міністерських і земських урядів, військова діяльність; адміністрування в маєтках; колекціонування, культурні родинні традиції та благодійництво окремих представників Вишневецьких і споріднених родів. Внаслідок об'єктивних чинників, – набігів татарів і турків, козацьких повстань, гайдамаччини, інших воєнних дій; пожеж, гвалтовних

наїздів сусідів і родичів; переміни місця розташування родової резиденції; неналежних умов зберігання архіву; передавання документів наступним власникам маєтків внаслідок родинних поділів або купівлі-продажу, обміну маєтків – князівський архів зазнавав змін.

Розпорошення та історичні обставини їх упорядкування в державних архівних установах [4] відштовхують вітчизняних вчених від дослідження історії архівів вищого шляхетського прошарку. Натомість документи сучасних магнатських родових фондів широко використовуються при написанні наукових статей і монографій. А втім, дослідники надають перевагу колекціям актових книг судово-адміністративних установ Речі Посполитої на українських землях, більшість яких у XVI–XVIII ст. зберігались у родових замках знаті.

Документи Вишнівецького архіву та його власників, інших магнатських родів зберігаються також в архівних державних установах Польщі, Литви, Білорусі, Росії. Тому, зважаючи на європейський досвід оцифрування документів загальноісторичного значення, питання про створення урядової програми з фінансування вітчизняних архівних установ є на часі.

Список використаних джерел та літератури

1. *Przezdziecki A.* Podole, Wolyń, Ukraina / A. Przezdziecki. – Wilno, 1841. – Т. 1/2. – S. 41–42.
2. *Tomkiewicz W.* Dzieje zbiorów zamku Wiśniowieckiego / W. Tomkiewicz // *Rocznik Wołyński.* – 1934. – Т. 3. – S. 413–434.
3. Центральний державний історичний архів України, м. Київ, ф. 250, оп. 2, спр. 183.
4. *Черкаська Н.* До історії формування збірки магнатських фондів Центрального архіву давніх актів у Києві (1921–1943) / Н. Черкаська // *Архіви України.* – 2002. – № 4/6. – С. 77–120.

Олена Чижова

АРХІВНИЙ ПРОСТІР: ВІД КОМУНІКАЦІЇ ДО ВЗАЄМОДІЇ. З ДОСВІДУ РОБОТИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ-МУЗЕЮ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Одним із пріоритетів в організації роботи ЦДАМЛМ України є питання пошуку нових форм та засобів архівної комунікації через використання документальної та музейної мистецької спадщини. Для реалізації поставлених завдань на першому етапі був проведений глибокий аналіз, виявлено сильні та слабкі сторони у цій роботі, прийнято ряд рішень колегіальних органів та розпочато пошук т. зв. «вікна можливостей», яке б не потребувало значного фінансування, орієнтувало на розвиток і давало результати.